

PHILOSOPHICAL CONCEPTUALIZATION IN THE EPISTLES OF THE APOSTLE PAUL

Marius Cucu, Assist. Prof., PhD and Oana Lența, PhD Student, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract. *Humanity has faced over the centuries with the crisis of values and moral reference points, leading to a perpetual dehumanization and alienation of man. The religions represented in history both inspiring and balancing human behaviors and also reasons of disputes regarding the biased interpretation of religious message. In constant search of the essence of being and beings, theological spectrum influenced the great systems of philosophy. Pauline dogma is one of those that have sparked endless queries and research, so that this article will highlight some of his concepts that have caused acceptance or admiration among great thinkers and masses alike and also extreme rejection attitudes. The purpose of this article is to present a brief foray into the world of theological and philosophical concepts in order to highlight Pauline transgenerational influence on contemporary cultural and spiritual heritage. We insist on the need to know and understand certain schools of thought and religious orientation for a better management of conflict that may arise both from lack of cultural information and lack of openness to other cultures and identities.*

Keywords: *being, faith, Christianity, conflict, tolerance.*

Introducere

Întârzierea cu care filosofia s-a emancipat de sub tutela teologiei reprezintă semnul cel mai concludent al existenței unei îndelungate perioade în care întregul demers al gândirii filosofice s-a raportat permanent la religie. Începuturile filosofiei ne prezintă, spre exemplu, abordarea lui Platon care considera că zeii joacă rolul/îndeplinesc funcția de model pentru om. Zeul era înfățișat ca o entitate bună, fără a fi asociat lucrurilor rele sau responsabil de înfăptuirea unor acțiuni reprobabile. Aristotel, la rândul său, aduce o interpretare complet nouă a divinității, a unei divinități a filosofiei, eliberată de mituri. Pe calea argumentării, Aristotel ajunge de la analiza fenomenelor naturale perceptibile la înțelegerea faptului că trebuie să existe și o altă ființă decât cea pe care percepția o poate identifica. Iar acestei ființe inteligente, inteligibile, îi revine un rang superior: este identificată cu divinitatea. [1] Pentru Aristotel, "actul inteligenței este viața, iar divinitatea se confundă cu acest act", noțiunea de "viață și de veac nesfârșit și veșnic fiindu-I atribuită divinității. [2]

Pentru evrei Dumnezeu (Yahve) este un spirit personal, cu voință rațională, creator al lumii pe care o menține și o ordonează. El reprezenta originea legilor naturii și a destinului,

fiind creatorul care dispune de putere nelimitată; măreția lui Dumnezeu depășește orice putere de înfățișare, este departe de orice analogie cu omul, soarele, animalele, devenind idee pură, entitate absolută. [3] Din concepția religioasă a vechilor evrei, din monoteismul iudaic și-a dezvoltat rădăcinile și creștinismul. Dumnezeul creștin, însă, nu este doar creator atotputernic, ci , mai cu seamă, tată iubitor. Determinările ființării divine, dezvoltate atât de Aristotel și Platon cât și de gândirea patristică au influențat decisiv filosofia teologică a Evului Mediu creștin. Astfel, pentru unul dintre reprezentanții relevanți ai acestei filosofii, Toma din Aquino, Dumnezeu reprezintă ființare nesfârșită, adevărat și bun în mod absolut. După Toma, pe Dumnezeu îl putem recunoaște în realitate doar atunci când credem că este dincolo de tot ce pot gândi oamenii despre el, care “depășește capacitatea oricărei inteligențe”. [4]

Pentru Augustin toate lucrurile și întreaga existență îl indică pe Dumnezeu, iar cum această ființare globală se regăsește în spiritual uman, cunoașterea de sine ar reprezenta și drumul către divinitate: ”Dacă mă cunosc, Te cunosc.” Dumnezeu însă nu poate fi cunoscut de spiritul uman decât atunci când acesta se înțelege pe sine drept chip al lui Dumnezeu.

Spectrul teologic s-a dezvoltat și și-a pus amprenta și asupra secolelor de gândire ce au urmat Scolasticii, influențând marile sisteme ale filosofiei clasice germane. Astfel, în operele lui Kant, Fichte, Hegel, Schelling întâlnim adesea reminescente ale gândirii teologice. Împotriva acestor perturbări ale concepțiilor religioase în sfera filosofiei, în special împotriva doctrinei și religiei creștine ca reper important pentru gândirea europeană se va ridica, aproape un secol mai târziu, Nietzsche. Religia creștină datorează persistența și capacitatea de a rezista la critici și atitudini filosofice ostile nu numai gânditorilor Patristicii și Scolasticii – care au transformat doctrina creștină sub spectrul filosofiei lui Platon și Aristotel într-un univers filosofic admirabil – ci și primilor întemeietori ai aceste doctrine, dintre care Sf. Pavel a avut o însemnătate deosebită. După cum susține și Eliade în lucrarea “Morfoloogia religiilor”, creștinismul Sf. Pavel este deosebit față de cel al Apostolilor, de cel iudaic. Dacă cel din urmă era menit să împlinească speranțele poporului ales, creștinismul propovăduit de Pavel este universalist, el stinge imaginea unui Isus venit drept Mesia poporului evreu și înlocuiește această imagine cu chipul Mântuitorului ce eliberează ființa adamică de robia păcatului, dându-i viața eternă. [5]

Gândirea Apostolului Pavel, influențe și viziune

Pentru Pavel, mântuirea reprezintă moartea și învierea lui Hristos, iar credința creștină presupune actualizarea, permanenta realizare a lui Isus în sufletul credincioșilor, participarea afectivă a acestora la patimile și învierea lui. Această concepție a mântuirii prin identificarea

cu un zeu era străină iudaismului, dar prezenta în spiritualitatea Greciei Antice în special prin cultul lui Dionysos Zagreus, orfismul. Pavel a cunoscut acest mediu religios elen și s-a lăsat influențat în scrierile sale atât de teologia cât și de filosofia vechilor greci, iar mărturie în acest sens ne stau în special termenii și noțiunile prezente în epistolarul paulinic. Cu toate acestea, după cum susținea Eliade, gândirea Sf. Pavel nu poate fi explicată integral prin raportare la mesianismul iudaic și filosofia greacă. [5, p. 83] Urmărind îndeaproape activitatea apostolică a Sf. Pavel, Eliade observă că acesta a intrat în contact cu orfismul odată cu ajungerea în orașul Tars. Acest centru era caracterizat de un puternic sincretism religios. Cultul lui Attis, Osiris, Adonis erau în plină ascensiune, iar așezămintele orfice cunoșteau o intensă dezvoltare. Întâlnirea cu acest mediu a deschis pentru Pavel posibilitatea adaptării experienței orfice la faptul creștin, iar reușita acestui demers al lui explică succesele pe care le-a obținut în rândul păgânilor. Esența dogmei paulinice, susține Eliade, poate fi rezumată la câteva idei: omul e păcătos pentru că s-a născut în carnea prihănită de Adam; ca să se mântuie omul trebuie să se purifice de păcatul adamic, renăscînd la o viață nouă în Hristos. Această renaștere desemnează experimentarea morții și învierii lui Isus, este actualizarea istoriei lui Hristos care a trăit și a murit pentru păcatele oamenilor. Isus e prezentat ca om și zeu deopotrivă, iar cel ce crede în el repetă launtric moartea acestuia pentru a renaște împreună cu el la o viață nouă, veșnică. În “Epistola către romani”, text pe care Eliade îl menționează drept scrierea Sf. Pavel în care influențele spiritualității grecești sunt extrem de evidente, concepția despre eliberarea omului de păcatul adamic prin jertfa lui Hristos, prin moartea și renașterea întru ființa Mântuitorului, este amplu dezvoltată. Această concepție, susține Eliade, nu se întâlnește în iudaism și nici în cadrul unei alte religii orientale. Realitatea întâlnirii Sf. Pavel cu spiritualitatea Greciei Antice, cu teologia și filosofia vechilor eleni este, prin intermediul analizei acestor idei expuse în “Epistola către romani” elocvent relevantă. [5, p. 84] Prezența în scrierile Sf. Pavel a concepțiilor și noțiunilor caracteristice spiritualității Greciei Antice survine în special datorită efortului de a tălmăci mesajul Evangheliei într-un limbaj religios familiar în mediile elenistice. [6] În acest context pot apărea ca justificate observațiile și criticile pe care Pavel le aduce, în Epistolele sale, teologiei și filosofiei civilizației păgâne. Se consideră că “Apostolul neamurilor” cunoștea în profunzime spiritualitatea pe care o critica și pentru a cărei reformare își mobiliza întreaga energie creatoare. Menționăm faptul că poziția pe care se situează Pavel față de demersul filosofiei este integrată concepției generale biblice conform căreia interogarea și cercetarea, întrebarea și căutarea fixează, leagă spiritul uman de lumea vizibilă supusă efemerității și ar mări distanța dintre sufletul uman și divinitate. Întrebarea, căutarea, elemente specifice filosofiei sunt înlocuite de Pavel cu grația și revelația,

Isus Hristos fiind Calea, Adevărul și Viața și unica autoritate ce poate conduce sufletul uman la realitatea absolută. În afara acestei autorități orice încercare de cunoaștere a lui Dumnezeu și a adevărului apar ca simple rătăcirii ale omului ce nu își găsește pacea și eliberarea de sub spectrul păcatului primordial. Urmîndu-l pe gânditorul român Petre Țuțea, se poate spune că pentru Sf Pavel o mișcare a spiritului nu este posibilă între lumea efemeră și cea eternă prin interogare și cercetare de ordin filosofic, ci numai prin har și revelație.[7] Și la Pascal întâlnim aceeași susținere a revelației și harului drept posibilități unice de atingere a adevărului divin. Acesta suținea (în cugetările 365, 422, 425) că rațiunea trebuie să își recunoască limitele iar omul neputința de a înainta în cunoaștere fără credința în Dumnezeu.[8] Pascal, asemeni lui Pavel, situează credința deasupra rațiunii dar nu împotriva acesteia, astfel încât cunoașterea umană apelează la harul divin în scopul accederii la cele divine: “ 34(185) Credința spune foarte bine ceea ce simțurile nu spun, dar nu contrariul a ceea ce ele văd; ea este deasupra, nu împotriva. 36(188) Demersul ultim al rațiunii este de a recunoaște că există o sumedenie de lucruri care o depășesc. Ea e slabă dacă nu ajunge să cunoască acest lucru. Căci, dacă lucrurile naturale o depășesc, ce să mai spunem de cele supranaturale?”[9, p. 20] Pentru Pavel credința reprezintă o posibilitate de sublimare a înțelepciunii umane care se integrează astfel lucrării de mântuire a omului, contribuie la împlinirea acesteia, iar înțelepciunea fără credință s-ar prezenta ca o rătăcire, orbire, nebunie. Iluminarea și eliberarea din această tulburare nu ar putea fi conferită, după Pavel, decât prin credința în Dumnezeu și în unicul său fiu, Isus Hristos. O referire la această problematică întâlnim și în lucrarea “Putul” a lui Ioan Gură de Aur la capitolul intitulat “Cuvânt la Sf. Apostol Pavel”[10] Pentru Apostolul Pavel căutarea semnelor divine și a înțelepciunii omenești ar constitui o rătăcire pe drumul căreia mulți iudei și eleni s-ar fi pierdut. Pavel propovăduiește pe Hristos răstignit – ceea ce este considerat ca “sminteală” de către iudei și nebunie pentru eleni -, considerîndu-l adevărul creștin pe care puțini îl pot primi și mulți luptă împotriva lui. (Biblia, I Cor. 1,22-24) Pavel vorbește însă în scrierile sale, după cum ne indică și Sf. Augustin, și despre valoarea filosofiei subliniind faptul că nu toți filosofi trebuie desconsiderați. El susține că Dumnezeu s-a arătat acestor filosofi prin intermediul creației Sale ce este guvernată și pătrunsă adânc de voința divină. Adresîndu-se atenienilor, Pavel le amintește că marile spirite ale Atenei, mari poeți și filosofi au recunoscut faptul că omul trăiește și activează numai întru Dumnezeu, dar că puțini dintre locuitorii strălucitei cetăți au înțeles și acceptat acest adevăr. [11] Mulți filosofi, susține Pavel, au înțeles că Universul are perfecțiuni spre a ne arăta că este imaginea lui Dumnezeu, dar și imperfecțiuni care dovedesc că este doar imaginea Sa. [9, p. 113] Însă, continuă Pavel, gânditorii păgâni nu ar cunoaște că împlinirea, desăvârșirea firii lumii se realizează prin

mântuirea lui Adam și întoarcerea la starea de grație precedentă căderii în păcat, această mântuire fiind conferită doar de jertfa și învierea lui Isus Hristos.[12] Așa cum susține Augustin, Dumnezeu a creat întregul Univers, după viziunea Apostolului Pavel, întru Înțelepciunea și Adevărul Său [13] iar Adam nu se poate reintegra perfecțiunii cosmice și elibera de sub robia păcatului decât prin harul dăruit de fiul lui Dumnezeu. Calea de dobândire a acestui har este sfințenia, respectiv urmarea îndeaproape a învățăturilor și faptelor Mantuitorului; în acest mod, susține el, se poate dobândi puterea de a învinge nu doar propriile patimi și boli dar și pe cele ale altora. Comentând faptele și cuvintele Apostolului Pavel, Sf. Maxim Mărturisitorul arată că minunile pe care acest apostol le săvârșea (Faptele apostolilor. 19, 12) erau posibile datorită întâlnirii dintre harul divin, sfințenia lui Pavel și credința celor vindecați.[14] Pentru Pavel, adevărata filosofie, reală și lucida contemplare a lumii trebuie să ducă la descoperirea legilor divine și urmarea acestora. Dar pentru atingerea unei astfel de înțelepciuni se cere diminuarea patimilor prin cugetare, îmblânzirea mâinii prin iubire și controlarea gândului ce tinde să rățăcească prin rugăciunea aprinsă.[15] A vedea pe Dumnezeu ca revelație ultimă și absolută, impune sufletului, după Pavel, o lungă și grea confruntare cu multitudinea ispitelor. Semnul victoriei asupra acestor ispite este învăluirea inimii în sfințenie și armonie “fără de care nimeni nu-l va vedea pe Dumnezeu”(Evrei. 12, 14) Așa cum susține Pavel în a doua “Epistolă către corinteni”, Dumnezeu manifestă față de om răbdarea și iubirea necesară iertării și mântuirii acestuia, El este un veșnic “Da” ce străbate transcendental ființa și vine în întâmpinarea lui Adam, a luptei acestuia cu păcatul.(II Corinteni. 1, 20) [16]

Pentru Pavel dragostea este mai presus de credință și speranță (I Corinteni. 13, 13) iar Isus Hristos este întruparea revărsării iubirii divine spre om și a cuvântului ce întemeiează un nou legământ între Creator și Adam spre a se așeza, cum spune Bohme [17], în inima celui ce crede în el. În Epistola către romani, Pavel vorbește despre survenirea păcatului în lume odată cu neascultarea dintâi adamică drept calea prin care moartea și- a întins cuprinderea asupra tuturor oamenilor. (Romani. 5, 12) Acest moment, despre care Bergson susține că este cel mai vechi semn de aducere aminte păstrat în memoria umanității și a fiecăruia deopotrivă [18] reprezintă cea dintâi “cădere” a omului, respectiv căderea în viață, pregătindu-se astfel pentru “căderea” în istorie. [19] În același spirit, Șestov consideră că cel mai evident semn al prezenței naturii umane și a stigmatului acesteia în ființa chistică este reprezentat de exclamația “Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?”, când, în opinia gânditorului, Isus a fost atins de regretul de a nu fi acceptat, în schimbul unei plecăriuni, puterea asupra întregii lumi oferită de diavol. Acest regret apărut în umanitatea lui Hristos este stins, însă, de dimensiunea

divină a ființei christice care înobilează și desăvârșește prin moarte și înviere firea omenească conferindu-I acesteia forța de a depăși iluziile și ispitele efemere ale acestei lumi.[20]

În loc de concluzii. Controverse și reflecții

Contribuția Apostolului Pavel la dezvoltarea creștinismului timpuriu a fost majoră, iar prin capacitatea de a adapta spiritul creștin la medii religioase și culturale extrem de diferite, Pavel a impus religiei fondate de Isus Hristos o direcție ascendentă.[21] Concepția lui Pavel asupra raportului dintre credință și cunoaștere avea să anunțe formula scolasticului Anselm de Canterbury “credo ut intelligam”(cred pentru a înțelege), credința fiind depășită în ierarhia virtuților doar de către iubire. Deși s-a situat adesea pe o poziție de respingere față de filosofi, Pavel, ca de altfel întreaga concepție teologică creștină, s-a bucurat de o largă masă de admiratori în rândul gânditorilor. Astfel, pe lângă reprezentanți ai Patristicii și ai Scolasticii, se pot aminti autori romantici și neoromantici, Kant, Hegel, Pascal, Kierkegaard, Dostoievski, Soloviev, Berdieaev, Șestov, Țuțea, etc. Unul dintre filosofii care a respins ferm gândirea paulinică și creștinismul în genere, Nietzsche, avea să vadă în Pavel cel mai mare apostol al răzbunării, al urii neputincioase care, conform acestuia, caracterizează o pătură socială inferioară prin spirit și voință. Pentru Nietzsche nu există nici un element luminos și măreț în “Noul testament”. Totul este orbire, amăgire, lașitate. Din perspectiva acestuia Pavel ar fi înțeles că “minciuna” credinței este necesară pentru dezvoltarea luptei sale împotriva frumuseții gândirii și spiritualității antice, iar creștinismul reprezintă o primejdie, o amenințare la adresa filosofiei mari, a descoperirilor majore ale științei.[22]” Marea minciună a nemuririi personale”, “dacă centrul de greutate al vieții este mutat dincolo, adică în nimic, înseamnă că viața este negată” – sunt afirmații care vin pe fondul expresiei definitorii pentru Nietzsche “Dumnezeu a murit”, afirmație cu care acesta spera să deschidă calea unei noi atitudini morale a omului sfârșitului de sec. XIX. Odată cu prăbușirea lui Dumnezeu care este înlocuit de supraom, în esență un orfan al ființei [23] are loc și destrămarea valorilor tradiționale pe care Nietzsche le dorea înlocuite cu altele situate “dincolo de bine și de rău”. [24] Gândirea lui Pavel s-a confruntat așadar, de-a lungul unei întinse perioade de timp, cu multiple critici și acuzații pornite la început din sânul poporului său care, după cum ne amintește Hegel, este părăsit mereu de zeei săi și strivit de propria-i credință. [25] Pe de altă parte însă, pentru cei care cred în Isus Hristos, pare a se înfățișa statornicia și forța unei învățături a luminii :”...posibilitatea scandalului legat de Hristos ca Dumnezeu Omul va rămâne până la sfârșitul timpului. Dacă se va înlătura posibilitatea acestui scandal, aceasta înseamnă că a fost înlăturat și Hristos, anume semnul scandalului și obiectul credinței” [26] În

concluzie, concepția teologică a lui Pavel și activitatea sa apostolică au constituit și continuă să reprezinte un motiv de nesfârșite interogări și cercetări, cu atât mai mult cu cât scrierile filosofice dezvoltate ulterior în jurul ideilor lansate de el sunt menite nu atât să rezolve cât mai degrabă să dezvolte și alte tipuri de interogare în vederea cunoașterii umane. [27] Neînțelegerile pe teme religioase au constituit de-a lungul întregii istorii a umanității subiect de dispute și conflicte ce au degenerat în violențe la scară largă; realitatea fiecăruia depinde de codurile în care a învățat să o perceapă. Până la descoperirea unui limbaj comun între religiile lumii s-ar cere deschiderea către toleranță și înțelegerea Celuilalt în funcție de bagajul cultural pe care l-a dobândit și asimilat, în funcție de sistemele normativ valorice la care se raportează, la contextul istoric și, nu în ultimul rând, în funcție de influențele survenite în dezvoltarea sa spirituală și modul de înțelegere a mesajului acestora.

Referințe

- [1] Furst, M. & Trinks, J. (1997). Manual de filosofie. București: Editura Humanitas. p. 269
- [2] Aristotel. (1996). Metafizica. București: Editura IRI. p. 478
- [3] Rabli, L. & Rabli, E. (1996). Zoharul sau Cartea splendorii. București: Editura Antet. p.14
- [4] Toma d'Aquino. (1997). Summa theologiae. Despre Dumnezeu. București: Editura Științifică. p. 152
- [5] Eliade, M. (1993). Morfologia religiilor. București: Editura Jurnalul literar. p. 83, 84
- [6] Eliade, M. (2000). Istoria credințelor și ideilor religioase. București: Editura Univers enciclopedic. p. 435
- [7] Țuțea, P. (2000). Omul. Tratat de antropologie creștină. Iași: Editura Timpul. p. 22
- [8] Pascal, B. (1998). Cugetări. Oradea: Editura Aion. p. 300, 314, 318
- [9] Pascal, B. (1998). Misterul lui Isus. Cluj: Editura Dacia. p. 20, 113
- [10] Sfântul Ioan Gură de Aur. (2001). București: Putul. Editura Anastasia. p. 117
- [11] Augustin, A. (1998). Despre Cetatea lui Dumnezeu. București: Editura Științifică. p. 491
- [12] Kierkegaard, S. (1998). Conceptul de anxietate. Timișoara: Editura Amarcord. p. 95
- [13] Sfântul Augustin. (1998). Confesiuni. București: Editura Humanitas. confesiuni XI
- [14] (1998). Filocalia. Vol III. București: Editura Humanitas. p. 134

- [15] (2000). Filocalia. Vol IV. București: Editura Humanitas. p. 204
- [16] Afloroaei, Ș. (1994). Lumea ca reprezentare a celuilalt. Iași: Editura Institutul European. p. 60
- [17] Bohme, I. (1993). Aurora sau răsăritul care se întrezărește. București: Editura Științifică. p. 113
- [18] Bergson, H. (1998). Cele două surse ale moralei și religiei. Iași: Editura Institutul European. p. 31
- [19] Eliade, M. (1998). Mituri, vise și mistere. București: Editura Univers Enciclopedic. p. 147
- [20] Șestov, L. (1995). Apoteoza lipsei de temeieri. București: Editura Humanitas. p. 113
- [21] Țuțea, P. (1997). 322 de vorbe memorabile ale lui Petre Țuțea. București: Editura Humanitas. p. 99
- [22] Nietzsche, F. (1998). Antichristul. Cluj: Editura Apostrof. p. 72
- [23] Țuțea, P. (1992). Proiect de tratat. Eros. Brașov: Editura Pronto. p. 60
- [24] Ionescu, N. (1998). Filosofia religiei. București: Editura Eminescu. p. 67
- [25] Hegel, S.W.F. (2001). Spiritul iudaismului. Oradea: Editura Antaios. P. 149
- [26] Kierkegaard, S. (1995). Școala creștinismului. București: editura Adonai. p. 113
- [27] Sandu, A. (2011). Appreciative philosophy. Towards a constructionist approach of philosophical and theological discourse. Journal for the Study of Religions and Ideologies, Vol. 10, No. 28, pp. 129-135.